

BUDENZ JÓZSEF KAPCSOLATAI -- LEVELEZÉSE ARVID GENETZCEL

Amikor a múlt századi finn-magyar kapcsolatokról beszélünk, a kutatók hosszú sorából három jelentős név emelkedik ki: Hunfalvy Pál, Budenz József és Szinnyei József. Tudjuk, hogy e három név hogyan kapcsolódik egymáshoz: Hunfalvy Pálnak köszönhető, hogy Budenz József itt maradt Magyarországon, Szinnyei pedig Budenz tanítványa és életművének folytatója volt.

Tekintettel arra, hogy Hunfalvy Pál finnországi kapcsolatairól a közeljövőben megjelenő Pál Hunfalvy ja suomalaiset - Kirjeitä vuosilta 1853-1892 című könyv részletesen tájékoztat, itt ezzel most nem foglalkozom.

Nagyjából ugyanerre az időre (1863-1892) esik Budenz József széles körű finnországi levelezése is, amely a következőket foglalja magában:

1. Europaeus Budenznek 1863-79	11 levél
Budenz Europaeusnak 1863-68	4 "
2. Ahlqvist Budenznek ¹ (publikálva)	29 "
Budenz Ahlqvistnek (egyelőre ismeretlen)	
3. Blomstedt Budenznek 1867-71	10 "
Budenz Blomstedtnek ² (publikálva)	10 "
4. Donner Budenznek 1867-85	24 levél, 1 levelezőlap
Budenz Donnernak 1867-85	19 levél
5. Godenhjelm Budenznek 1873-74	2 "
Budenz Godenhjelmmnek 1873-74	2 "
6. Julius Krohn Budenznek 1874-85	3 "
Budenz J. Krohnnak 1883-86	2 "
7. Jalava Budenznek 1875-91	71 "
Budenz Jalavának 1875-92	70 "

8. Rothsten Budenznek 1877-79	4 levél
Budenz Rothstennek (egyelőre ismeretlen)	
9. Genetz Budenznek 1878-84	17 levél, 9 levelezőlap
Budenz Genetznek (egyelőre ismeretlen)	
10. Aspelin (-Haapkylä) Eliel 1881	1 levél
11. Üdvözlőlevél Budenznek tudományos munkássága	
25. évfordulója alkalmából. Az aláírók között	
A. Genetz neve is szerepel.	
12. Setälä Budenznek 1886-91	12 levél, 5 levelezőlap
Budenz Setälänék 1888-89	4 levél

A gyűjtemény tehát 296 levélből és 15 levelezőlappal áll.

A finnek közül Krohn és Donner németül, a többiek pedig finnül leveleztek. Budenz németül írt, de Jalavának néha finnül vagy magyarul is.

Budenz József szinte kivétel nélkül ugyanazokkal a finn kutatókkal levelezett mint Hunfalvy, akik egyben az akkori finn kulturális élet kimagasló személyiségei is voltak: D.E.D. Europaeus, nyelvész és népköltészet-gyűjtő; August Ahlqvist, neves finnugor nyelvész; Oskar Blomstedt, a helsinki egyetemen a finn és a magyar nyelv első docense; Otto Donner, rendkívül sokoldalú nyelvész; B.F. Godenhjelm, irodalomtörténész, költő és műfordító; Julius Krohn (írói nevén Suonio), irodalomtörténész, költő, népköltészet-kutató; Antti Jalava, újságíró, az első magyar lektor a helsinki egyetemen, a múlt század legnagyobb magyarbarátja; F.W. Rothsten, szótárszerkesztő, harminc évig (1870-1900) a Finn Irodalmi Társaság titkára; Eliel Aspelin (később: Haapkylä), irodalmár, A finn színház története című ma is nélkülözhetetlen forrásmű szerzője; E.N. Setälä, közismert finn nyelvész, politikus, 1927-30 között Finnország magyarországi nagykövete; Arvid Genetz (írói nevén: Jännes), nyelvész, költő és jeles közéleti személyiség.

Szándékosan hagytam a felsorolás végére Genetz nevét. Budenzről szólva elsőnek vele kívánok részletesebben foglalkozni, ugyanis az ő magyarországi kapcsolatai kevésbé ismertek.

Arvid Genetz (1848-1915) Impilahtiban született, a Ladogató partján. 1866-ban érettségizik, majd 1871-ben tanári diplomát szerez a helsinki egyetemen. 1877-ben doktorál. 1872-től

majdnem húsz éven át középiskolai tanárként működik. Tanára volt többek között az új finn nyelvű gyakorló gimnáziumnak, amelyet ideiglenesen áthelyeztek Hämeenlinnába, majd 1887-ben visszahozták Helsinkibe.

Egyetemi tevékenysége 1877-ben kezdődik. A finn nyelv és irodalom docense lett a helsinki egyetemen. 1891-ben megkapja professzori kinevezését. Két évvel később, 1893-ban, amikor a tanszéket kétfelé osztják, Genetz a finnugor nyelvészet professzorátusát választja.

1901-től a finn szenátus tagja, ahol — mai értelemben — a kultuszminiszteri teendőket látja el. 1905-ben lemond erről az állásról és nyugalomba vonul.

Genetz és Budenz barátsága feltehetőleg akkor kezdődött, amikor 1877-ben Budenz Finnországba látogatott. Ennek a látogatásnak az útvonalát pontosan ismerjük³, és ez magában foglalja Hämeenlinnát is, ahol abban az időben Genetz tanárként működött. Az sem lehetetlen, hogy Budenz Antti Jalava révén ismerkedett meg Genetzcel. Jalava ugyanis két évvel korábban Budapesten járva igen jó barátságba került Budenzcel is. Ezt bizonyítja fent említett intenzív levelezésük is. Budenz keresztapja volt Jalava lányának, aki Finnországban elsőként kapta az azóta népszerűvé vált Ilona nevet.

Budenz tudományos munkássága már odautazása előtt ismert volt Finnországban. A korabeli finn sajtó ugyanis tájékoztatta olvasóit Budenz frissen megjelent műveiről, valamint azt is közölte, hogy ezeket a műveket a szerző megküldte a Finn Irodalmi Társaságnak. Egy-egy tudományos munka megjelenésének akkoriban még hírértéke volt. Magyarországi útjáról visszatérve Antti Jalava útibeszámoló sorozatot közöl az Uusi Suometar című napilapban. Ennek egyik fejezetében (48/1876) Budenz oktatási programját is ismerteti: „Az 1874-75-ös tanévben Budenz finnugor összehasonlító nyelvészetet adott elő az egyetemen. A finn nyelv óráin húsznál több hallgatója volt. Oktatási programjában a finn nyelvtanon kívül Aleksis Kivi Margaréta című drámája valamint a Kalevala szerepelt. Budenz két hallgatója [Sonnenfeld, a későbbi Szilasi Móric⁴, valamint Fischer, a későbbi Halász Ignác⁵] magyarra fordította Aleksis Kivi Lea című egyfelvonásos színdarabját. A fordítás 1876-ban megjelent a Kisfaludy Társa-

ság évkönyvében (11. kötet, 116-143). Finnországban ennek az oktatási formának sajnos nincsen megfelelője." Jalava ezt némileg röstelkedve állapítja meg.

Amikor Budenz Magyar-Ugor Összehasonlító Szótárának 2. füzetje megjelent, a finnországi svéd nyelvű Morgonbladet c. lap így kommentálta az eseményt: „A nyelvtudomány képes eltüntetni azt a homályt, amely az Oroszországban élő nyelvrokonaink távoli múltját borítja. Éppen ezért minden erre irányuló tudományos kutatás számunkra igen fontos" (103/1875).

A Hunfalvy Pál Utazás a Balttenger vidékein című művéhez fogható útbeszámolót Budenz nem közölte saját finnországi útjáról.

Yrjö-Koskinennek, Hunfalvy jó barátjának a fia, Eino Sakari Yrjö-Koskinen 1956-ban könyvet jelentetett meg *Muistoja vanhasta kodista* (Emlékek régi otthonunkról) címmel. A könyvben a következőket írja Budenz náluk tett látogatásáról: „Egy másik vendégünk, akire jól emlékszem (akkor már elvégeztem a középiskolát), Budenz professzor volt Magyarországról. Ő zavartalanul beszélt finnül, habár néha egy kicsit akadozva. Szeretett elpoharazgatni, és ilyenkor mindig magyar dalokat énekelt. Korántsem örvendett azonban akkora szimpátiának családunk körében mint kedves, nemeslelkű honfitársa, Hunfalvy." Hunfalvy Pál ugyanis 1869-ben szintén megfordult Yrjö-Koskinen házában, a Hämeenlinna közelében fekvő Loppi nevű községben.

Budenznek egyetlen általam fellelt finnországi írása a Volf Györgynek írt, 1877. augusztus 8-án Loppiból keltezett magyar nyelvű levelezőlapja⁶, mely így szól: „Nevezetes helyen vagyunk — egy újonnan, épen most Reményhalom-nak (Toivonmäki) keresztelt — gyönyörű kilátású, emelkedett helyen, a melyen az ember lelke is emelkedik, ha végig néz a gyönyörű csendes tavon mely előttünk terjeszti fényes tükör képét, ábrándos fenyőerdők keretében. A Tikteket is tisztelő távolból üdvözlő jelenlévők pedig: Godenhjelm úr és neje, Almborg (=Jalava), fiatal Koskinen — meg én."

Volf György (1843-1897) nyelvész a Magyar Nyelvelmélet szerkesztője volt, akivel Budenz néha finnül is levelezett. Egyik lapon például ezt írja Budenz Volf Györgynek: „Olemme nyt *Juhannuksen vuorella* (Suomesta tullut vieras⁷, Gábor⁸ [Szarvas?], Barna⁹ ja minä). Laul[o]imme mahtavasti: 'Tuoll' on mun

kultani' ja muistamme Teitä toivottaen että Te-kin olisitte meidän seurassamme. Seuran käskystä lähetän sydämellisiä tervehdyksiä." [Most a Jánoshegyen vagyunk, egy Finnországból érkezett vendég, Gábor [Szarvas?], Barna valamint én. Teli torokkal énekeltük: „Túlnan a kincsem”, és Magukra gondoltunk, azt kívánva, bárcsak Maguk is közöttünk lehetnének. A társaság kívánságára szívélyes üdvözetünket küldöm. B.]

Különösen akkor, amikor Vámbéry könyve megjelenésével (A magyarok eredete. 1882) kirobbant az ugor-török háború, nagy szükség volt Finnországban ismert tudományos tekintélyekre, akik meg tudták védeni a finnugor rokonság elméletét. Ilyenkor természetesen Budenz József-re is hivatkoztak.

Az Uusi Suometar 1883. évi 4. és 5. számában cikk jelent meg Szinnyi József tollából a következő címmel: Finnugor nyelv-e a magyar? (Néhány szó Vámbéry Ármin A magyarok eredetéről című műve kapcsán). A cikket az újság szerkesztősége a következő szavakkal vezette be:

„Mivel az a végeredmény, melyre Vámbéry Á. professzor fentemlített művében jut, miszerint a finn és a magyar nyelv, elentétben az eddig elfogadott véleménnyel, nem is lennének rokonok, tehát, mivel ez a végeredmény sokak figyelmét felkeltette — a finnországi svéd nacionalisták kiváltképpen örülnek neki! — ezért felkértünk egy, a témát jól ismerő magyart, dr. Szinnyi Józsefet, hogy írjon erről a kérdéstről lapunk számára. Ő kérésünket jóindulatúlag teljesítve az alábbi, sajátmaga által finn nyelven fogalmazott írást küldte.”

Részlet a cikkből:

„Vámbéry könyvéhez leginkább a nyelvészek viszonyultak gyakran vással, mivel a szerző már kapott némi kritikát ezen a területen. Többek között zseniális és kétségkívül legkiválóbb nyelvtudósunk, Budenz József az egyik nyelvészeti folyóiratban hosszú bűnlajstromot közölt, melyet Vámbéry magyar-török összehasonlító szótárának tévedéseiből állított össze. Ilyen "bűnököt" Vámbéry minden nyelvészeti munkájában lehet találni, ezért féltő volt, hogy a kérdéses műben is előfordulnak. Sajnos, amint az eredmény is mutatja, nem csalódtunk.”

Később ugyanabban az évben, 1883-ban Jalava hosszú cikk-sorozatát jelentetett meg az Uusi Suometarban A finn és a magyar

nyelv rokonságáról címmel¹⁰, mert ez a konok vita nem akart véget érni. Már ennek az ötrészes sorozatnak az első fejezetében, amely áttekintést ad a nyelvrokonság bizonyításáról Comeniustól a cikk szerzőjének idejéig, Jalava Budenzra is hivatkozik. Ezt mondja róla: „A budapesti egyetem professzoraként Budenz tudományos kutatómunkája mellett sokat tett azért, hogy diákjaiban felkeltse az érdeklődést az összehasonlító ugor nyelvtudomány iránt, úgy, hogy többen közülük már mint önálló kutatók szerepelnek, és értékes nyelvészeti írásokat publikáltak.” Ennek bizonyítéka az előbb idézett Szennyeyi cikk is.

Két évvel Budenz finnországi látogatása után Genetz látogat el Magyarországra feleségével együtt. Ő volt az első finn nyelvész, aki hosszabb időt töltött Magyarországon (1878-1879). Ez alatt az idő alatt megtanult magyarul, és — költő lévén — nagyon érdekelte a magyar irodalom. Pesti tartózkodása után a Genetz család nyárra a Balaton vidékére költözik. Ugyancsak magyarországi tartózkodásuk alatt születik meg Lauri Árpád nevű kisfiuk, akinek Budenz lett a keresztaja. A kisfiú tíz hónapos korában diftériában meghalt¹¹.

1879 nyarán a Genetz család a tiszaföldvári Homokpusztára, Hunfalvy birtokára is ellátogatott. Onnan Genetz rövid időre Debrecenbe is elment. A házaspár 1879 nyarán tért vissza Finnországba.

1879. május 5-én Arvid Genetz előadást tart a Magyar Tudományos Akadémián Az oroszországi lappok címmel. Ő ugyanis 1876-ban egyetemi támogatással fél éves tanulmányúton volt a Kola-félszigeten, s az akkortájt még igen kevésbé ismert kolai lapok között nyelvészeti és néprajzi gyűjtést végzett. Ezek eredményeit még Magyarországra való utazása előtt hosszabb tanulmányban publikálta¹². Ezt a témát ismertette a magyar közönséggel is. Előadása még abban az évben megjelent nyomtatásban Orosz-lapp utazásomból címen az Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből című sorozatban (8:3).

Ennek az előadásnak erős visszhangja volt a korabeli pesti sajtóban. A Nemzeti Hírlap 1879. május 7-i számában hosszú ismertetést közöl Genetz előadásáról. Abból idézem a következőket: „Az akadémiának rég nem volt érdekesebb ülése. Bámulva hallottuk a távol észak egy fiát, ki nyelvünket egy évi itt

ta vidék az, melyet bejárni elhatározá magát. Az orosz-lapp nyelvet alaposan ismerte már, s így birtokában volt a kulcs, mellyel célját érheté: behatolni a lapp föld és élet közepébe, a hol előtte egy kutató sem utazott még, föl a jegestengerig. Ez utazásban kísérni őt, hitt fel most minket is."

A Genetizről szóló hosszú cikk végén pedig ez áll: „Az akad. tagjai s a hallgatóság élénk tapsokkal és éljenekkel fejezte ki elismerését a vendég tudós iránt, midőn ez — egy órát tartó előadását, melyből mellőztük a nyelvészeti vonatkozásokat — befejezte. Az elnök köszönetet mondva a felolvasónak, elmésen jegyezte meg, hogy ha más bizonyosságunk nem volna a finn-magyar nyelvrokonságra, az is egy: hogy egy finn ilyen tökéletesen ejtheti ki nyelvünket. Természetes: a hangsúly a kiejtés hordozója; ez a mit a német, francia soha meg nem tanul a magyarban; a finnben pedig a hangsúly törvénye ugyanaz mint a magyarban."

A cikknek itt idézett két részlete annak idején finnül is megjelent az Uusi Suometar 1879. május 21-i számában Antti Jalava fordításában. Genetz magyarországi sikerének tehát nagyon örült a hazai finn érzelmű értelmiség, aki ezt a sikert saját érdemének is érezte.

Már előbb említettem, hogy Budenz műveinek megjelenését élénk figyelemmel kísérték Finnországban is. A Finn nyelvtan első kiadásának megjelenése után a Kirjallinen Kuukauslehtiben (Irodalmi Folyóirat) B.F. Godenhjelm ismerteti ezt a művet. A cikkíró elismerően ír arról, hogy Budenz önálló munkát végzett, és figyelembe vette a nyelvtudomány legújabb eredményeit is.

Amikor Budenz nyelvtanának második kiadását¹³ készítette elő, melyet egy mondattani résszel és szójegyzékkel kívánt kiegészíteni, egy sor kérdés megoldásában Genetzhez fordult felvilágosításért.

Sajnos Budenz Genetznak írt levelei nem állnak a kutatás rendelkezésére, így a kérdésekre csak Genetz válaszaiból következtethetünk. Budenz nyomdai íveken küldte el nyelvtanát, melyet Genetz gondosan áttanulmányozott, s megjegyzéseket fűzött azokhoz a pontokhoz, ahol megítélése szerint javítanivalót talált.¹⁴ Budenz többek között bizonyos szavak és kifejezések jelentése után érdeklődött, Genetz pedig a névszók és az igék ragozási típusaira tért ki. Genetz összesen mintegy 30-40 meg-

jegyzést tett. Úgy látszik, a korrektúrában Budenz nem tudta mindet figyelembe venni, mert a nyelvtan 206. lapján található Igazítások című fejezetben hat nyelvtani paragrafust érintő változtatás, illetőleg pótlólagos magyarázat áll, melyeket a szerző Dr. Genetz Arvid megjegyzéseiként közöl.

A Budenzhez intézett Genetz-levelek alapján megállapítható, hogy a két neves nyelvész levelezése 1884-ig tartott. Genetz viszont később sem felejtette el Magyarországot, sem pedig a magyarokat. A személyes kapcsolat megszűnésének okait hivatali elfoglaltságában — főleg szenátori tevékenységében —, később pedig legyengült egészségi állapotában kereshetjük.

Arvid Genetzet, azaz Arvi Jännes költőt a finn irodalomtörténet elsősorban a család, a rokonság, a szülőhely és a szülőföld szeretetének, a nyelvrokonság eszméjének tolmácsolójaként tartja számon, azonban fordítói munkássága sem lebecsülendő. Közvetlenül hazatérte után tette közzé a hämeenlinnai hírlapban Jókai-fordításait, melyek Jókain kymmenen novellia (Tíz Jókai novella) címmel külön kötetben is megjelentek 1881-ben. Egy évvel korábban Arany Toldijából az 1., 3., 4. és 6. számú éneket fordította le egy diákalbum számára¹⁵. Toldi-fordítását már Magyarországon elkezdte. Amikor Arany halálhíre eljutott Finnországba, Jalava annak az óhajának adott kifejezést, hogy Genetz, a költő és hazánk magyarul legjobban tudó fia folytassa fordítói tevékenységét¹⁶. Ekkor már megjelent (1881-ben) Arany Ágnes asszonya (Aune) és Bor vitéze (Ritari Bor) egy Jalava-szerkesztette albumban, valamint Vörösmarty Szózata¹⁷ (Julistus) Genetz munkájának eredményeként.

Jalava (Szinnyei) és Genetz között némi feszültség volt egymást keresztező terveik miatt. Erre utal Jalava Budenznek írt, 1879. dec. 6-i keltezésű levele,¹⁸ melyben elmondja, hogy a magyar nyelvkönyv összeállításában a Genetzcel való együttműködés kudarcot vallott, mivel Genetz „másokkal együtt semmi irodalmi munkába nem fog bele, én velem legalábbis nem...” Hasonló sértődöttség van Genetz levelében, melyet 1881. május 7-én írt sógorának, az akkor docens, később történészprofesszor E.G. Palménnek. A levélben Genetz magyar versfordításairól van szó. Meghallotta Hämeenlinnában, hogy a Finn Irodalmi Társaság 50 éves jubileumára „verses fordításokat akarnak megjelentetni

magyar nyelvből, s a vállalkozás élén Alberg (Jalava) sűrűlődik". Bár Genetz kissé háttérbe szorítva érzi magát — ez vidéki állomáshelyéből is adódhat — Arany-balladafordításai mégis éppen ebben a Jalava szerkesztette albumban jelennek meg. Más a helyzet Vörösmarty Szózata esetében, ha azt „valaki más fordítja, vagy már le is fordította". Valóban így volt, hiszen ez említett albumban Uno von Schrowe¹⁹ fordítása jelent meg. Ettől függetlenül Genetz is minél hamarabb ki akarta adni saját változatát, s ez még ugyanabban az évben, 1881-ben meg is történt. A Severi Nuormaa szerkesztette Aleksanteri Petöfin runoja (Petöfi Sándor versei. 1892) című antológia is tartalmaz tőle egy fordítást, a Füstbe ment terv-et (Määrä kävi vääraän).

Hämeenlinnai otthonából Budenznak küldött leveleiben Genetz változtatásokat és kiegészítéseket javasol megjelenőben lévő kolai-lapp tárgyú tanulmányához. Útibeszámolóját már korábban említettük, a levelekben valószínűleg Orosz-lapp nyelvmutatványok (NyK 15(1879)) című cikkéről van szó. 1879. okt. 26-án keltezett hosszú levelében többek között ezt írja Genetz:

„Engedd meg, hogy ismét kérjek tőled valamit. Nekem és tanítványaimnak magyar olvasókönyvre lenne szükségünk, és Szinyeyei [aki akkor már Finnországban volt], mint e célnak leginkább megfelelőt, Kármán²⁰ Olvasókönyvének I. kötetét javasolta, mely hír szerint meséket, mondákat és történelmi elbeszéléseket tartalmaz. Lennél-e oly szíves, és küldetnél ebből 3 példányt, vagy ha más könyvet megfelelőbbnek tartasz, akkor abból. Ha az olvasókönyv II. kötete költeményeket is tartalmaz, azt is elküldhetnéd egyben. Két tanítványom volt és van is, két nagyon jófejű, buzgó hatodikos, Setälä és Lähteelä²¹, mindketten parasztfiúk.---" Emil Nestor Setäläről, a leendő nyelvészről és magyarbarátról van szó, aki később Genetz vetélytársa lett, amikor 1891-ben ő is igényt tartott a helsinki egyetemen a finn nyelvészet és irodalom professzori székére. A kért könyvek megérkeztek, s a magyar tanulmányok — természetesen nem a kötelező tanterv és az órarend keretében — eredményesen folytak. Setälä ugyanakkor tanára vezetésével már az új finn iskolai nyelvtant írja.

A magyarországi utazás lelkesítő hatását mutatja Genetz következő közlése is (1879. nov. 25.): „Elkezdtém írni a magyar

nyelvtant, s elhatároztam, hogy minden szabadidőmet erre szá-
nom; viszont annyira égetővé vált a magyar-finn szótár hiánya,
hogy erre is szeretnék naponta némi időt fordítani; előbb csak
a magam és tanítványaim használatára, de állandóan kiegészítve,
s majd ha a gyakorlatban is elegendőnek találok a szépirodalom
és nyelvészet olvasásához, nyomdába adom."

1880. január 15-én Genetz beszámol arról, hogy újabb magyar
tanítványai vannak: öccse, Emil, aki ugyanabban a gyakorló is-
kolában német szakos tanár, felesége és két tanárjelölt. Egy
hónappal később Paavo Cajander²² költő, az ismert Shakespeare-
fordító is elkezd járni Genetz magyaróráira, mivel „minél ha-
marabb olvasni és fordítani szeretné Petőfit". Hamarosan „Ca-
jander azzal dicsekszik, hogy szótár segítségével önállóan ol-
vas magyarul" (levél Budenznek 1880. ápr. 1.). Ekkor fordítá-
sai, Arany Zách Klára című balladája és két dal Kisfaludy Sán-
dor Himfy szerelmei-ből 1881-ben jelentek meg Jalava Magyar Al-
bumában.²³

Genetz nyelvtan- és szótárterve nem valósult meg. Ennek
egyik oka Genetz szerint is az volt, hogy Jalava és Szinnyei
éppen akkor állította össze magyar nyelvkönyvét, mely még abban
az évben, 1880-ban meg is jelent.

Genetz és Budenz levelezése olykor váratlan összefüggések-
re is fényt derít. Az nem meglepő, hogy Genetz, azaz a költő és
fordító Jännes érdeklődött a magyar metrika iránt, különösen,
miután éppen ebben a kérdésben volt nézeteltérése Szinnyeivel.
A magyar versformát érintő polémia annak a kritikának a kap-
csán született, melyet Genetz a Kirjallinen Kuukauslehti hasáb-
jain közölt Szigligeti Ede Cigány című színdarabjáról. A dara-
bot Szinnyei fordította finnre. A kritikára Szinnyei ugyanebben
a lapban válaszolt 1880-ban, s a vitába F.W. Rothsten is bea-
vatkozott. Elsősorban arról volt szó, hogy melyikük a jobb
szakember — Szinnyei-e avagy Genetz.

1880. március 3-i levelében Genetz a következő műveket kéri
Budenztól: Arany János Prózai dolgozatai, Ábrányi Kornél²⁴ A
magyar dal és zene sajtáságai (1877); valamint azt kérdezi, mit
írt Bartalus István²⁵ és Mátrai Gábor²⁶ (=Gabr. Róthkrepf) a
metrikáról és a ritmikáról. Bogisich²⁷ előadása az egyházi és a
népi zenéről talán már kinyomtatott és kapható". Ugyanakkor

Genetz azt is közli, hogy ezek a művek Aksel August Borenius-nak²⁸ is segítségére vannak, aki disszertációjához gyűjt anyagot. Borenius (később Lähteenkorva) igen érdemes népköltészeti és népzene gyűjtő volt. Disszertációját soha nem írta meg. Budenz teljesítette Genetz fenti kéréseit is.

Budenz 1892-ben elhunyt. Ezt a szomorú tényt a nyelvtudomány nagy veszteségének érezték a finn szakemberek is. Az egyik finn nekrológ szerzője ekkor így emlékezik meg róla: Finnország és a finnek iránt mindig nagy rokonszenvet érzett. Emléke minden finn szívében élénken él. Azokéban is, akik 1877-ben tett finnországi útján találkozhattak vele, és azokéban is, akik később, Magyarországon jártukban ismerkedtek meg vele.

Amikor Budenz József haláláról hírt kaptak Finnországban is, a Finn Irodalmi Társaság a következő táviratot küldte Magyarországra:

Magyar Tudományos Akadémia

Budapest

Mély megrendüléssel hallottuk, hogy Budenz József elhunyt. Őszinte részvétünket küldjük a gyászoló Magyar Tudományos Akadémiának és a magyar népnek.

Arvid Genetz,
elnök

Viljo Tervonen

1. melléklet

Budenz József levele Hunfalvy Pálhoz

Ms. 4745/131

Pest $\frac{14}{9}$ 66

Kunnioitettava Herra!

Kun sain kuulla että Te vielä vähän aikaa tahdotte maakartanossanne viivytellä ja kun ilmankin tätä nykyä siellä eleskeleminen taitaa olla paljoa lystillisempi kuin kaupungissa asuminen: niin kyllä minä luulin sitä hyvin tekeväni, jos tämän Suomesta ja arvattavasti hra Blomstedtiltä¹ tulleen kirjeen Teille sinne lähettäisin. Paitsi tätä on myöskin S.Kirj.Seuran puolelta tullut tukku kirjoja kirjakaupan tiellä ja saman tukun sain ensi kerran minäkin: seassa on Kalevalan eriomaisesti kaudis kolmas painos, ja Satujen ja Tarinoiden² 4-jäs osa. Kirjat ovat hyvin talteen pannut Teidän takaisin tullen vastaan otettavaksi. Muissa kohden asiain laita on sama kuin ennenkin: kyllä ollaan ja eletään nyt hiljaisesti jos ei pidetäkkään paljon lukua koko kulkutaudesta³ [kulkutaudista]. Kirjapainossa Közlemény-ein käsikirjoitus on jo puuttumaisillaan, vaikka vihkon täydeksi vaaditaan vielä noin 2 arkin verta; näin ollen, jos Teillä on jo valmisna tähän vihkoon annetta vaa kirjoitusta, lähettäkää se mitä hetimiten. Toivoen sekä Teidän että kunnioitettavan rouvanne aina hyvin voivan ja jaksavan pysyn minä

Teidän nöyrimpänä palvelijananne

J. Budenz

1. Oskar Blomstedt oli lähtenyt perheineen Suomeen heinäkuun lopussa.
2. Eino Salmelaisen neliosainen teos Suomen kansan satuja ja tarinoita (1852, 1854, 1863, 1866).
3. koleraepidamia

Pest $\frac{14}{9}$ 66

Tisztelt Uram!

Amikor hallottam, hogy Ön egy kis ideig még vidéki birtokán marad, és mivel egyébként is mostanában az élet sokkal kellemesebb lehet ott mint a városban: úgy azt hiszem, jól teszem, ha ezt a Finnországból, feltehetőleg Blomstedt úrtól^a érkezett levelet odaküldöm. Ezen kívül a könyvesbolton keresztül a Finn Irodalmi Társaságtól egy csomag könyv is jött, mely csomagot ezúttal, most először én is megkaptam: benne van a Kalevala szép új harmadik kiadása és a Mesék és Mondák^b negyedik kötete. A könyveket jól eltettem, hogy Ön átvehesse, amikor megérkezik. Egyébként minden úgy van mint volt: csöndesen élünk, megvagyunk, ha nem sok figyelmet fordítunk a járványra.^c A nyomdában a Közlemények kézírata hiányos, ahhoz, hogy teljes legyen a füzet, még két ívnyi anyagot kérnek; így, ha Önnek van készen írása, melyet ebbe a füzetbe szánna, kérem, küldje el azon mód. Abban a reményben, hogy Ön és tisztelt felesége jól vannak, maradok

az Ön legalázatosabb szolgája

Budenz J.

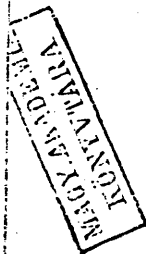
- a. Oskar Blomstedt családjával együtt július végén hazatért Finnországba
- b. Eine Salmelainen négyrészes műve, Suomen kansan satuja ja tarinoita (A finn nép meséi és mondái. 1852, 1854, 1863, 1866)
- c. kolerajárvány

M: 5448/18 I

B. Fűred 1878 Október 24 én.

Kedves Koman Uram!

Beesés levelét épen csak most kaptam, mikor visszajöttem a postáról, mert a levélhordónak már ki volt adva, egy mint az újágunk is, a midőn en oda lent voltam. A levelezőlapot pedig együtt a postautalványokkal nálánál tartotta a postamoszter, és még nem is tudósított meg engem a megérkezésekről, annál fogva, hogy neki most nem volt pénze a pénstárban. De a mint mondott a megemlített hivatalnok, egy pár nap múlva bizony.

san lesz pénz; tehát most már mond-
hatom, hogy megjött a pénz, és egyszer-
smink alázatosan köszönhetem Tomám
urem fáradságát, ^{a pénz} heber meg nem
kaplam kesembe.

Az ember élete szüntelen csatázás
nagyobb és kisebb hibáival — tudniillik
ha gyávánul meg nem adta magát
az ellenségnek. Az mint reménylen,
ezen levélből megláthatja Tomám urem,
hogy még bábán birkozom hanyag-
fággal, a mi a levelezést tekint,
és talán erre nézve meg fogja locká-
tani, hogy elmulasztottam, elfelejtettem
megtudósítani az a márfel sés a főt
megérkezéstől. — Megérkezett bizony,
és többé már el is van használva;

de míg nem volt semmi bajunk, mert
 kéjme kéjme hogy nem jöhessünk volna
 vissza Budára minden új küldemény
 nélkül. Az életünk itt keltszerle de 1866
 lett mint Budapesten, a miért nem is
 siettünk innen eljönni, míg még jólle-
 hetett élni a mindig frisebb és kivül
 a gyermeknek egészségesebb falusi levegő-
 vel; a mint talán emlékezik Komárom
 uram, én már tavasszal azt mondtam,
 hogy gazdasági tekintetben nehéz lenne
 nekünk decemberig megérni itt Magyar-
 országon; az most igen ekként lehető-
 ges lett, is december kezdete-től fogva
 nekünk megint ugyanabban a tekintet-
 ben „Maailma isokséi tárgy” —
 Bátorom, hogy mincs itt valami némi!

magyar sötétarón; ha az volna, jobban és helyesebben fejzehetném ki gondolataimat. Most alig merem kepmi a „Verzweigung”ról beszéléshez, habár ahhoz nagy kedvem volna, mert nagy szegét ütött fejembe. Nekem úgy látszik, hogy a tudomány mostani állapotjában nem lehet helyesebben oktatani és csoportozni az ugor nyelveket, mint Komárom u. u. tette, hogy valóban a lapp nyelv sokkal messzebb van a suomitól mint eddig közönségesen tartották, hogy p. o. nem sokat a lapp-beli sötétből, melyeket Komárom u. u. a finnből kölcsönözöttnek tart, visszaállítsa az eredeti lapp sötétbe stb., - de mégis a fő-osztályn, az a ni-vel vagy ni nélkül valóság, kissé művészkinek vagy esztétikának tetszik, míg nem lehet

5448/18 II

általános
több átmeneti jelölést hozzá vezetni

До свиданія, до приїждяго сви-
ганія!

Nőm és fiam tisztelik Komán ura-
mat. Ha egészen ^{meg} nem borotválkozott.
Komán uram, nagyon szénnom bánom,
mert Lauri Árpád igen ügyes Gra-
kál tőpőnek kifejtőzék.

Nagy tisztelettel

Genetz Árpád.

Jegyzetek

¹August Ahlqvist Kirjeet — kielimiehen ja kaukomatkailijan viestejä. 1845-1889. Toimittaneet Maija Hirvonen ja Kaisu Lahikainen. SKS:n toimituksia 374, Jyväskylä 1982.

²Aulis Joki, Oskar Blomstedt ja József Budenz kirjeenvaihdomsa. Lakó Emlékkönyv. Bereczki Gábor és Molnár József (szerk.), Nyelvészeti tanulmányok. Budapest 1981.

³Helsinki — Loppa — Vanaja — Hämeenlinna — Tampere — Ruovesi — Kangasala — Turku — Masku — Salo — Sammatti

⁴Szilasi Móric (1854-1905), klasszika filológus, nyelvész, műfordító.

⁵Halász Ignác (1855-1901), nyelvész, irodalomtörténész, lappológus.

⁶MTA Ms. 523/46

⁷Ez minden bizonyjal J.R. Aspelin, a finnugor régészet megalapítója lehetett, aki abban az időben Magyarországon járt.

⁸Szarvas Gábor (1832-1895), nyelvész, a magyar nyelvűvelés egyik kiváló munkása.

⁹Barna Ferdinánd (1825-1895), nyelvész, etnográfus, műfordító, a Kalevala első magyar fordítója.

¹⁰Uusi Suometar 77, 79, 81, 83, 231, 233 /1883

¹¹Budenz levele Setäläne 1889. szeptember 27-én: „Kolumboval egyszer a Vízivárosi temetőben jártam. Megtaláltuk a kis Genetz fiú sírját, még egészen jó állapotban. Kolumbov újra fogja festetni a sírfeliratot, melyet azonnal lemásoltam számára. Egészen jól olvasható volt. Kérem mondja el ezt Genetznek és adja át szíves üdvözetemet.”
Jännes Muistoja ja toiveita (Emlékek és remények) című könyvének 78. oldalán van egy kis vers: Lauri Árpád.

Ráírtam a sírkövére:

„Porból lettél, s földben fekszel,
Égbe költözött az égi ajándék.”

Kolumbov, Sztjepan Jakovlevics (1842-1926), a budapesti orosz konzulátus tisztviselője, Pesten született, kitűnően beszélt magyarul; apja az Ürömben működő pravoszláv templom papja volt.

¹²Matkamustelmia Venäjän Lapista (Uti emlékek az Orosz-Lappföldről) (Suomen Kuvalehti 118, 119/1877; 122, 124-128, 141, 142, 144-146/1879)

¹³Finn nyelvtan olvasmányokkal és szótárral. Budapest 1880.

¹⁴Genetz négy levele: 1880. jan. 15. (Ms. 5448/30, I-II); 1880. febr. 6. (Ms. 5448/31, I-II); 1880. febr. 16. (Ms. 5448/32 I-II.); 1880. ápr. 1. (Ms. 5448/33.)

¹⁵Koitar 3, 1880.

¹⁶Uusi Suometar 265/1882 (Tietoja Unkarista XXII. Arany János).

¹⁷Valvoja 1881, 223-224.

¹⁸Ms. 5447/67.

¹⁹Uno von Schrowe (1853-86), költő, műfordító, tanügyi szakember.

²⁰Kármán Mór (1843-1915), pedagógus, irodalomtörténész.

²¹Lähteellä (előbb Lähde, később Lähteenoja, Ferdinand, 1860-?), bölcsészeti és jogi tanulmányokat végzett, a 90-es években Oroszországba költözött. Halálának éve ismeretlen.

²²Paavo Cajander (1846-1913), 1886-1912 között a helsinki egyetem finn lektora.

²³Unkarin Albumi, Jyväskylä 1881.

²⁴Ábrányi Kornél (1822-1903), zeneszerző, zeneíró.

²⁵Bartalus István (1821-1899), zenetanár, zenetörténész.

²⁶Mátrai Gábor (1797-1875), a magyar zenetörténeti kutatás kiváló alapvetője.

²⁷Bogisich Mihály (1839-1919), zeneíró.

²⁸Borenus (Lähteenkorva), Aksel August (1846-1931).

Felhasznált források

1. Akadémiai Értesítő. 1879. márc. 19., 12. akadémiai ülés. Akadémiai Értesítő. 1879. máj. 5., 8. akadémiai ülés.
2. Arvid Genetz (nekrológ) Kyläkirjaston Kuvalehti A-sarja 5/1915.
3. Arvid Genetz - Arvi Jännes - elämänvaiheet je elämäntyö. Toimittanut Leo Harmaja. WSOy Porvoo-Helsinki 1949.
4. August Ahlqvist, Kirjeet. Kielimiehen ja kaukomatkailijan viestejä 1845-1889. Toimittaneet Marja Hirvonen ja Kaisu Lahikainen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 374. Jyväskylä 1982.
5. Budenz József levele Hunfalvy Pálhoz 1866. IX. 14. MTA Kézirattár Ms. 4745/131.
6. Tor Carpelan ja L.O.Th.Tudeer, Helsingin yloipisto. Opettajat ja virkamiehet vuodesta 1828. I. A-K, Helsinki 1925. (Arvid Oskar Gustaf Genetz, 253-255)

7. Décsy Gyula, Josef Budenz. UAJb. 35. Fasciculus C. MCMLXIII. Mainz, 1964.
8. Donner Ottó levelei Budenz Józsefhez. Közli Trócsányi Zoltán. Akadémiai Értesítő 264. 1911. december.
9. Ellenőr. 1879. május 5.sz. Tudományos mozgalmak. A tudományos akadémia ülése május 5-én.
10. Genetz, Arvid Oskar Gustaf, Kirj. Y(rjö) W(ichmann). Kansallinen elämäkerrasto II. 203-205. WSOy Porvoo 1929.
11. Genetzin kirje E.G. Palménille Hämeenlinnasta 7.5.1881. Hels. Yliopistonkirjasto.
12. Genetz Arvid levelei Budenz Józsefhez 1878-1884. MTA Kézirattár. Ms. 5448/14 - 5448/37.
13. Jalava, Antti, Kysymys suomen ja unkarin kielten heimo-laisuudesta US 77, 79, 81, 83, 231, 233/1883.
14. Jalava, Antti, Matkamuuistelmia Unkarista VIII. (többek között a következő magyar és finn nyelvészekről: Sajnovics, Gyarmathy, Reguly, Hunfalvy, Budenz, Barna, Ahlqvist, Blomstedt, Donner) US 48/1876.
15. Joki, Aulis J., Oskar Blomstedt ja József Budenz kirjeen-vaihdoissa. In: Bereczki Gábor - Molnár József (szerk.), Lakó Emlékkönyv. Nyelvészeti tanulmányok. Budapest 1981.
16. Jännes, Arvi, Muistoja ja toiveita ystäville jouluksi. Helsinki 1889. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 159. Toinen painos. Helsinki 1918.
17. Kannisto, Artturi, August Ahlqvistin ja József Budenzin keskinäistä kirjeenvaihtoa. August Ahlqvists und Josef Budenz' Briefwechsel. SUSA 50(1938-1939):3.
18. Kálmán Béla, Budenz József. In: Szathmári István (szerk.), Tanulmányok a magyar és finnugor nyelvtudomány történetéből (1850-1920). Tankönyvkiadó, Budapest 1970.
19. Korhonen, Mikko, Finno-Ugrian Language Studies in Finland 1828-1918. Societas Scientiarum Fennica. The History of Learning and Science in Finland 1828-1918. Helsinki 1986.
20. Lakó György, Budenz József. A múlt magyar tudósai. Akadémiai Kiadó, Budapest 1980.
21. Budenz József emlékezete. Magyar Nemzet 1986. jún. 14.
22. Matti (Antti Jalava), Kirje Helsingistä. Toukok. 20 p:nä 1879 (Tohtori A. Genetzin unkarinkielinen esitelmä Unkarin Tiede-akatemián istunnosta.) US 60/1879, 21. 5. 1879.
23. Muistikuvia III. Suomalaisia kulttuurimuistelmia. Toim. Eino E. Suolahti. Otava, Helsinki 1956. [Yrjö-Koskinen, Eino Sakari, Muistoja vanhasta kodista]
24. Munkácsi Bernát, Budenz József emlékezete. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1986.
25. Nemzeti Hírlap, 1879. május 7. reggeli kiadás M.T.Akadémia. Az I. osztály ülése. Finn vendég magyarul.
26. Ojansuu, H., Arvid Oskar Gustaf Genetz - Arvi Jännes. Muistopuhe. (Suomalainen Tiedekatemia. Esitelmät ja pöytäkirjat 1916, Helsinki 1917)
27. Om dr A. Genetz' föredrag. Morgonbladet 117/1879, 23. 5. 1879.
28. Paasonen, Heikki, Muistopuhe Professori, Senaattori Arvid Oskar Gustaf Genetz'istä Suomen Tiedeseuran vuosijuhlassa 29 p. huhtikuuta 1916. Öfversigt af Finska Vetenskaps Societetens Förhandlingar. Bd. LVIII. 1915-1916. Afd.C. Helsingfors 1916.
29. Pesti Napló, 1879. május 6. reggeli kiadás. Az akadémiából.

29. Setälä, E.N., Kaksi unkarilaista kielentutkijaa I-II. (Paavali Hunfalvy ja Jooseppi Budenz) Valvoja 1892, 415-426, 487-501.
30. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran 4. 5. 1892 pidetyn kokouksen pöytäkirja. Esimies Arvid Genetz lausui muistosanat Jooseppi Budenzista [Arvid Genetz megemlékezett Budenz Józsefről]
31. Suomalais-unkarilaisten kulttuurisuhteiden bibliografia vuoteen 1981. Toim. Viljo Tervonen ja Irene Wichmann. Castrenianumin toimitteita 24. Helsinki 1982.
32. Szinnyei József, Kuuluuko Unkarin kieli suomalais-ugrilaiseen kieliheimoon? (Sananen A. Vámbéryn Unkarilaisten alkuperä nimiseen teoksen johdosta) US 4,5/1883.
33. Tervonen, Viljo, Kulturális kapcsolatok építői a XIX. században. (Barátok - rokonok. Tanulmányok a finn-magyar kulturális kapcsolatok történetéből. Európa Könyvkiadó, Budapest 1984)
34. Trócsányi Zoltán, Finnországi levelek. Almberg (Jalava) Antalnak Hunfalvy Pálhoz és Budenz Józsefhez intézett leveleiből. Uránia. 1911. 349-357; 1912. 402-409.
35. Váradi-Sternberg János, Utak, találkozások, emberek. Írások az orosz-magyar és ukrán-magyar kapcsolatokról. Kárpáti Könyvkiadó - Gondolat Könyvkiadó 1974.

JOSEF BUDENZ'S FINNISH CONNECTIONS -- HIS CORRESPONDENCE WITH
ARVID GENETZ

by Viljo Tervonen

The Finnish connections of Pál Hunfalvy and Josef Budenz, two nineteenth-century linguists working in Hungary, are well known. The author's forthcoming monograph presents and comments on Hunfalvy's correspondence with Finns; the present paper surveys Budenz's extensive correspondence with Finnish linguists. The material, only part of which has been published so far, consists of a total of 296 letters and 15 postcards. Budenz generally wrote his letters in German, whereas his Finnish partners responded in Finnish, except for J. Krohn and O. Donner who wrote in German themselves.

In this paper, the author deals primarily with the connection between A. Genetz and Budenz, on the basis of hitherto unknown documents. The friendship of the two scholars may have started in 1877 when Budenz first called on Genetz in Finland. Genetz was the first Finnish linguist to spend considerable time in Hungary: in 1878-1879 he lived in this country with his family, a period during which his friendship with Budenz was consolidated. Budenz was godfather to Genetz's child born in Hungary who later died here at the age of 10 months. Seventeen letters and nine postcards, all written by Genetz, have remained as evidence of their close friendship. Budenz' replies have not yet been found. Their correspondence went on till 1884.

During his stay in Hungary, Genetz delivered a lecture at the Hungarian Academy of Sciences. He spoke in Hungarian, with a degree of fluency and correctness that the contemporary press went out of its way to praise. Genetz, also known as an excel-

lent poet under the pseudonym A. Jannes, translated work by a number of Hungarian poets and writers (J. Arany, S. Petőfi, S. Kisfaludy, M. Vörösmarty, M. Jókai) into Finnish. He was also concerned with teaching Hungarian as a foreign language, and planned to compile a dictionary and write a Hungarian grammar — although these plans remained unrealized. He took lively interest in problems of Hungarian metrics, too: he actually had a controversy over that issue with J. Szinnyi, a controversy that revealed how familiar he was with the Hungarian metrics literature of the period. On Budenz's death in 1892 Genetz, who was Chairman of the Finnish Literary Association at the time, sent a telegram of condolence to the Hungarian Academy of Sciences.

In an appendix to the paper, the author presents specimens of Budenz's knowledge of Finnish and Genetz's knowledge of Hungarian.